

ADMINISTRATĪVI TERITORIĀLĀS REFORMAS IETEKME UZ PAŠVALDĪBAS BUDŽETA EFEKTIVITĀTI

Administratīvi teritoriālā reforma Latvijā tika plānota un veikta, lai palielinātu līdzekļu apjomu, kas pieejams pašvaldībām un veicinātu patstāvību, stabilitāti un attīstību. Reformas ietvaros tika izveidots Pāvilostas novads, apvienojot Sakas novadu un Vērgales pagastu. Vietējo pašvaldību teritoriālās reformas process ir noslēdzies, tāpēc aktuāls kļūst jautājums – vai sasniegti reformai izvirzītie mērķi, vai paaugstinājusies pašvaldību budžetu darbības efektivitāte, kas nodrošinātu novadu attīstību un izaugsmi? Arī rezultātu analīze var sniegt būtiskus secinājumus par to, vai nākotnē nepieciešams turpināt reformas, kādā virzienā un mērogā tas veicams. Novērtējums veikts, izanalizējot Pāvilostas novada pašvaldības 2005. – 2010. gada budžetus.

Veicot Pāvilostas novada budžeta efektivitātes analīzi pēc Finanšu ministrijas metodikas, viens no novērtētajiem rādītājiem ir pašvaldības saņemto dotāciju apmērs no Pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonda. Var secināt, ka tās apmērs gandrīz visos pārskata gados palielinās, 2010. gadā sasniedzot apmēru, kas ir gandrīz 3 reizes lielāks nekā 2005. gadā. Tas nozīmē, ka pašvaldības finanšu situācija un ekonomiskā vide nav uzlabojušās.

Vērtējot budžeta plāna izpildi, iezīmējas atšķirīgas tendences – pašvaldībai raksturīga ieņēmumu plāna izpilde, taču atsevišķos posteņos ir regulāra plāna neizpilde – tas nozīmē, ka kopumā pašvaldība sākotnēji neapzina finanšu līdzekļu summu, kas būs tās rīcībā, bet atsevišķos posteņos ieņēmumu apjomu pārvērtē, vai arī nav efektīva ieņēmumu gūšanā. Izdevumu neizpilde vai pārsniegums vērtējami divējādi – lielāki izdevumi, nekā plānots, ir papildus finanšu slogs pašvaldībai, taču arī izdevumu ietaupījums var būt negatīvs, ja tas noticis uz funkcijas izpildes apmēra vai kvalitātes ietaupījuma rēķina.

Veicot budžeta strukturālās efektivitātes analīzi, izmantojot O. Suhareva piedāvātos rādītājus, secināts, ka pašvaldība budžeta gada laikā mēdz mainīt prioritātes un darbības mērķus. Novērtējot pamatbudžeta izdevumu strukturālo modifikāciju intensitāti, redzams, ka strukturālās izmaiņas pašvaldības budžeta izdevumu daļā notiek, taču salīdzinoši lēni un ar atšķirīgu intensitāti katram atsevišķam postenim.

Novērtējot pašvaldības finanšu līdzekļu apmēru pēc to avotiem, redzams, ka pašvaldība samazina aizņēmumu un kreditoru apmērus (līdz pat 0 Ls 2011. gada sākumā). Kā stabilitāti negatīvi ietekmējošs faktors vērtējama situācija, ka pašvaldības finanšu līdzekļu strukturāri palielinās ieņēmumu daļa no citiem budžetiem, kas 2010. gadā pat pārsniedza pašu ieņēmumu īpatsvaru. Analīze, kas veikta, izmantojot grāmatvedības pieeju, ļauj secināt, ka formāli un īsā termiņā budžeta efektivitāte ir paaugstinājusies. Taču pilnvērtīgus secinājumus iespējams izdarīt, veicot analīzi vismaz vidējā termiņā un pēc piedāvāto uzlabojumu īstenošanas. Pētījumā veiktā analīze, rādītāju aprēķini un novērtējums ļauj izdarīt šādus priekšlikumus budžeta darbības un novērtēšanas efektivitātes uzlabošanai:

1. Pāvilostas novada pašvaldībai nepieciešams izvirzīt konkrētus mērķus un prioritātes savai darbībai. Mērķu neesamība uzskatāma par teritoriju pārvaldības galveno problēmu.
2. Pāvilostas novada pašvaldībai jāpārskata budžeta plāna izstrādes metodiku un principus, kā arī budžeta plāna izpildes pasākumu īstenošanu un kontroles mehānismu.
3. FM un VARAM, veicot pašvaldību finanšu analīzi, nepieciešams iekļaut analīzē arī strukturālās efektivitātes rādītājus. Kā arī precīzi definēt rādītāju aprēķināšanas metodiku, lai rādītāji būtu salīdzināmi pa pašvaldībām.
4. Lai nodrošinātu ilgtspējīgumu un ilgtspējīgu attīstību, pašvaldībām nepieciešams veikt finanšu līdzekļu plānojumu ilgākam laika periodam (vismaz 3 gadiem).